

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ В УКРАЇНІ

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF STATE REGULATION OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS IN UKRAINE

У статті проведений системний аналіз нормативно-правових засад державного управління у сфері фізичної культури і спорту. Досліджено становлення та генезис організаційних, правових, функціональних основ діяльності органів виконавчої влади України у сфері фізичної культури і спорту. Розглянуто проблеми становлення фізичної культури в Україні, її стан та визначено значення фізичної культури в сучасному суспільстві.

Ключові слова: правовий механізм державного регулювання, фізична культура та спорт, державне регулювання фізичної культури та спорту.

в сфері фізичної культури і спорту. Рассмотрены проблемы становления физической культуры в Украине, ее состояние; определено значение физической культуры в современном обществе.

Ключевые слова: правовой механизм государственного регулирования, физическая культура и спорт, государственное регулирование физической культуры и спорта.

In the article a systematic analysis of the legal and regulatory framework of state management in the field of physical culture and sports was conducted. The formation and genesis of organizational, legal, functional bases of activity of executive bodies of Ukraine in the field of physical culture and sports is explored. The problems of the formation of physical culture in Ukraine, its state and the significance of physical culture in modern society are considered.

Key words: legal mechanism of public regulation, physical training and sports, public regulation of physical training and sports.

УДК [351:378:796.011.3](477)

Шевчук О.Р.

аспірант навчально-науково-виробничого центру

Національний університет цивільного захисту України

В статье проведен системный анализ нормативно-правовых принципов государственного управления в сфере физической культуры и спорта. Исследованы становление и генезис организационных, правовых, функциональных основ деятельности органов исполнительной власти Украины

Постановка проблеми. Першочергове завдання держави, суспільства, а значить, і органів державного управління фізичною культурою й спортом – це турбота про людину, її здоров'я, про надання можливостей для активних занять фізичною культурою й спортом.

На жаль, правова база, що є основою для реалізації державної політики в області фізичної культури й спорту, не адекватна проведеним соціально-економічним реформам, не має надійних механізмів реалізації, не гарантує конституційне право кожного громадянина України на заняття фізичною культурою й спортом.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однією з проблем, яка актуалізує проведення дослідження, є дезінтеграція системи державного регулювання фізичної культури та спорту. Багато в чому ця проблема визначена недосконалістю законодавства в області фізичної культури й спорту, що не дозволяє усунути наявні розбіжності й протиріччя між державними й суспільними спортивними організаціями й об'єднаннями, найголовніше – між людиною і суспільством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з науковим аналізом розвитку сфери державного регулювання фізичної культури та спорту, розглядалися в роботах багатьох вітчизняних учених. Серед них є цікаві дослідження, проведені в рамках проблем державного регулювання [1–5].

Мета – розглянути теоретичні основи державного регулювання фізичної культури та спорту в Україні та проаналізувати розвиток фізичної культури в суспільстві та державі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фізична культура й спорт – це частина соціальної політики держави, одна з граней загальної культури людини, її здорового способу життя. Рівень розвитку фізичної культури й спорту в суспільстві визначає поведінку людини в навчанні, на виробництві, в побуті, у спілкуванні, сприяє вирішенню соціально-економічних, виховних і оздоровчих завдань.

У цей час у країні формується активний інтерес до здорового способу життя. Можна говорити про те, що в Україні виникає новий соціальний феномен, що виражається в гострій економічній зацікавленості громадян у збереженні здоров'я як основи матеріального благополуччя.

Розуміння того, що майбутнє будь-якої країни визначається здоров'ям членів суспільства, призвело до посилення ролі фізичної культури й спорту в діяльності держави й суспільства й активного використання фізичної культури й спорту в підтриманні й зміцненні здоров'я населення.

У цей час необхідно зберегти й відновити кращі традиції вітчизняного фізкультурно-спортивного руху й продовжити пошук нових високоефективних фізкультурно-оздоровчих і спортивних технологій, спрямованих на максимальне залучення всіх верств насе-

лення в активні заняття фізичною культурою й спортом.

Найважливіше завдання державної політики у сфері фізичної культури й спорту – формування оптимальної галузевої моделі управління, в якій будуть чітко розподілені погоджені компетенції і повноваження, функції і відповідальність усіх суб'єктів фізкультурно-спортивної діяльності як на рівні державних, так і на рівні місцевих органів влади.

Пріоритет у всій роботі, пов'язаній із розвитком фізкультурно-спортивного руху, повинен бути відданий фізичному вихованню й формуванню здорового способу життя дошкільнят, учнів, студентської молоді [1, с. 59].

Недоліки фізичного виховання й розвитку спорту серед підлітків, дітей і молоді пояснюються комплексом невирішених питань, серед яких: слаборозвинена матеріально-технічна база; обмежений обсяг навчального часу, відведеного на обов'язкові заняття з фізичного виховання; витрати в професійній підготовці педагогічних кадрів, у змісті й формах фізкультурно-оздоровчої роботи, особливо серед дошкільнят; орієнтація педагогічної діяльності на кількісні показники; відсутність традицій сімейного фізичного виховання; непогожденість дій органів освіти, охорони здоров'я, фізичної культури й спорту й ін.

Разом із тим фундамент здоров'я й позитивного відношення до фізичної культури закладається в дитячі роки. Факт погіршення здоров'я молодого покоління диктує необхідність вирішити цю проблему невідкладно. Основні зусилля повинні бути спрямовані на:

- 1) підвищення відповідальності батьків за здоров'я дітей;
- 2) пошук і раціональне використання цільових і спонсорських фінансових можливостей в інтересах розвитку дитячого й молодіжного спорту;
- 3) удосконалення програмно-методичного й організаційного забезпечення фізичного виховання в навчальних закладах;
- 4) упровадження нових ефективних форм організації занять;
- 5) створення індустрії недорогих, але практичних і гігієнічних товарів і тренажерів для занять фізичною культурою;
- 6) масове видання популярної літератури, відеокасет і комп'ютерних програм;
- 7) створення при освітніх установах комплексних фізкультурно-спортивних центрів, що включають спортивний зал, басейн, спортивні спорудження.

Фізичне виховання повинне реалізовуватися через визначені форми занять; додаткові (факультативні) заняття, в тому числі

з учнями, що мають відхилення у стані здоров'я; через фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі дня; позакласні форми занять (спортивні секції, заняття в спортивних школах, самостійні заняття); спортивно-масові й фізкультурно-оздоровчі заходи.

В умовах надзвичайної демографічної ситуації, росту економічних втрат від захворюваності й травматизму, інтенсифікації виробництва підвищуються вимоги до рівня фізичного здоров'я й професійної підготовки працівника. На підприємствах і в організаціях усіх форм власності вони повинні бути спрямовані на здійснення реабілітаційних заходів, проведення професійно-прикладних занять, зниження несприятливих впливів виробництва на людину, підвищення його адаптації до професійної діяльності [2].

Для вирішення цих проблем необхідно:

- 1) проведення моніторингу стану здоров'я, фізичної підготовленості й фізичного розвитку працівників;
- 2) включення виробничої фізичної культури в систему заходів, спрямованих на поліпшення умов праці, зниження професійної й виробничо-зумовленої захворюваності;
- 3) створення законодавчої й нормативної бази для коштів підприємств і організацій різних правових форм на заходи щодо оздоровлення населення. Залучення коштів від прибутку організацій у результаті господарської діяльності на зміцнення матеріальної бази розвитку фізичної культури;
- 4) формування у працівників, керівників виробничих організацій і колективів розуміння важливості й необхідності ведення здорового способу життя.

Успішному розвитку масовості фізкультури й спорту за місцем проживання сприяє організація рекреативної фізкультури, функціонування груп і цехів здоров'я, загальної фізичної підготовки й здоров'я, загартовування, атлетичної гімнастики, жіночої й оздоровчої гімнастики, шкіл здоров'я в мікрорайонах, на спорт-спорудженнях у парках і зонах відпочинку, спортивних і туристських секціях, створення дитячих команд і т.д.

У процесі демократичних перетворень в Україні виникли суспільні форми організації фізичної культури й спорту. Створені, зміцнили й одержали міжнародне визнання Олімпійський комітет України, федерації (союзи, асоціації), інші суспільні об'єднання й організації за видами спорту, що сприяють розвитку спорту вищих досягнень.

У цей час у розвитку спорту вищих досягнень відзначається:

- 1) зростання популярності й авторитету

міжнародних спортивних організацій, їх впливу на формування соціальної політики в країнах світового співтовариства;

2) зростання державної підтримки національних спортивних організацій, що входять у світове спортивне співтовариство, включаючи фінансову, правову й соціальну;

3) фінансування державою підготовки спортсменів високого класу, спортивного резерву, здійснення державних заходів соціальної захищеності й заохочення спортсменів, тренерів і фахівців;

4) активна участь великих торгово-промислових фірм і компаній у розвитку інфраструктури спорту й наданні спонсорської допомоги в підготовці спортсменів до Олімпійських ігор;

5) широке використання наукових досягнень у підготовці спортсменів;

6) зближення професійного й олімпійського спорту.

Вітчизняна система підготовки висококваліфікованих спортсменів користується світовим визнанням і містить у собі організацію підготовки збірних команд країни, мережу спеціалізованих шкіл із підготовки спортивного резерву, систему підготовки й підвищення кваліфікації тренерів, наукове й медичне забезпечення.

Для ефективного розвитку спорту вищих досягнень необхідно забезпечити гармонічну комбінацію державного регулювання, уникнути протиріч, на якій би основі вони не виникали. На сучасному етапі розвитку спорту вищих досягнень підготовка спортсмена зумовлена необхідністю досягнення двох взаємозалежних цілей:

1) підготовки спортсмена, здатного самовіддано в найскладніших умовах змагальної діяльності вести спортивну боротьбу за перемогу;

2) виховання моральних якостей особистості спортсмена, що відповідають потребам суспільства.

Основним у підготовці спортсмена є використання сучасних наукових технологій спортивного тренування, а також постійне їх удосконалення.

Для реалізації цілей і завдань вітчизняного спорту вищих досягнень необхідно:

1) об'єднання на договірній основі зусиль і можливостей державного органу виконавчої влади, органів виконавчої влади в області фізичної культури й спорту й суспільних спортивних організацій – суб'єктів міжнародного спортивного (олімпійського) руху й права: Олімпійського комітету України, загальноукраїнських федерацій (союзів, асоціацій) за різними видами спорту, відомчих фіз-

культурних організацій із розмежуванням їх повноважень;

2) вирішення питання про реконструкцію й модернізацію наявних спортивних баз і спорудження нових;

3) створення відповідно до законодавства України недержавного фонду для фінансування наукових досліджень і експериментальних розроблень в області фізичної культури й спорту;

4) створення (як правило, на базі закладів вищої освіти фізичної культури) регіональних наукових центрів і зосередження їх роботи на науково-методичному забезпеченні підготовки спортсменів, а також на вирішенні регіональних проблем розвитку фізичної культури й спорту;

5) визначення декількох великих галузевих наукових програм, що охоплюють проблемне поле галузі як довгострокове державне замовлення;

6) створення комплексних наукових груп за видами спорту й організація науково-методичного, медико-біологічного й інформаційного забезпечення підготовки спортсменів високого класу, а також спортивного резерву;

7) удосконалення інвестиційної політики, що забезпечує розвиток матеріально-технічної бази фізичної культури й спорту;

8) створення ефективних технічних засобів для потреб фізичної культури й спорту;

9) створення ефективної системи організації й проведення спортивних змагань;

10) удосконалення технологій, форм і методів підготовки й перепідготовки кадрів – фахівців із фізичної культури й спорту вищих досягнень.

Для успішного проведення в Україні міжнародних, національних змагань і заходів необхідно активне залучення великих компаній і фірм, у тому числі маркетингових і рекламних. Це слід розглядати як стратегічне партнерство спорту й бізнесу з урахуванням інтересів обох сторін [3, с. 43].

Основна роль у підготовці спортивного резерву за видами спорту належить, як і колись, спортивним школам, досвід яких раніше переймався багатьма країнами. Тенденція до вповільнення зростання числа спортивних шкіл, що намітився в середині 90-х рр., змінилася в останні роки їх стабільним ростом. Тому необхідно продумати новий механізм фінансування профспілкових спортивних шкіл. Мається на увазі оплата праці тренерсько-викладацького складу, оренда спортивних споруджень для забезпечення тренувального процесу, фінансування навчально-спортивної

роботи, оплата праці керівного, медичного й технічного складу [4].

Зараз дитячо-юнацькі спортивні школи за відсутності достатньої кількості навчальних спортивних споруджень, за умов дефіциту спортивного реманенту, устаткування й спортивної форми зіштовхнулися з різким подорожчанням орендної плати за користування спортивними спорудженнями.

Із метою більш ефективного управління всім процесом підготовки спортсменів вищого класу (наступність етапів підготовки), підвищення державної відповідальності потрібно створити й впровадити оптимальну структуру дитячо-юнацького й молодіжного спорту, що враховує особливості й можливості різних відомчих систем, дозволяє об'єднати їх кадрові й фінансові ресурси.

Основним завданням державної політики є створення умов для зростання добробуту населення України, національної самосвідомості й забезпечення довгострокової соціальної стабільності. Створення основи для збереження й поліпшення фізичного й духовного здоров'я громадян у значній мірі сприяє досягненню зазначеної мети. У той же час істотним фактором, що визначає стан здоров'я населення, є підтримка оптимальної фізичної активності протягом усього життя громадянина. Досвід багатьох розвинених країн показує, що таке завдання може бути вирішене за умови комплексного підходу до питань розвитку фізичної культури й спорту.

Висновки. Сьогодні роль спорту стає все більш помітним не тільки соціальним, але й політичним фактором у сучасному світі. Залучення широких мас населення до занять фізичною культурою, стан здоров'я населення й успіхи на міжнародних змаганнях є безперечним доказом життєздатності й духовної сили будь-якої нації. Однак в останні десятиліття через недолік фінансових ресурсів і уваги з боку держави цей колись колосальний потенціал багато в чому був загублений.

Сьогодні існує ряд проблем, що впливають на розвиток фізичної культури й спорту та вимагають невідкладного вирішення:

- 1) недостатнє залучення населення до регулярних занять фізичною культурою;
- 2) невідповідність рівня матеріальної бази й інфраструктури фізичної культури й спорту

(а також їх моральне й фізичне зношування) завданням розвитку масового спорту в країні;

3) недостатня кількість професійних тренерських кадрів;

4) втрата традицій українського спорту вищих досягнень;

5) відсутність на державному рівні активної пропаганди занять фізичною культурою й спортом як складової частини здорового способу життя.

Наші дослідження підтвердили, що органи державної влади – це організуюча сила, здатна ухвалювати рішення й перетворювати їх у життя. Сучасний період у розвитку фізичної культури й спорту продемонстрував творчу політику держави. Органи управління в рамках виконуваних функцій формують відносини, розпорядження й підпорядкування, спрямовані, насамперед, на регулювання й реалізацію системи державного регулювання у сфері фізичної культури й спорту, що фіксується в нормативно-правових актах.

Необхідно ще раз підкреслити, що ефективність системи державного регулювання галузі фізичної культури й спорту прямо залежить від повного нормативного забезпечення її діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гасюк І.Л. Економіко-правові аспекти державного стимулювання розвитку фізичної культури та спорту в Україні. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. Одеса : Вид-во ОРІДУ НАДУ, 2011. № 2(46). С. 58–61.
2. Куртова Г.Ю. Здоровий спосіб життя як пріоритетна цінність виховання сучасних дітей та молоді. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*. 2008. Вип. 55. С. 168–170.
3. Литвиненко О.М. Формування здорового способу життя в студентській молоді. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Сер. : Педагогіка. 2012. Вип. 187. С. 42–46.
4. Марченко О. Формування фізичної культури студентів у процесі навчання у вищих навчальних закладах. *Теорія і практика фізичного виховання і спорту*. 2008. № 2. С. 83–84.
5. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv «Pro sxvalennya koncepciyi Derzhavnoyi cil'ovoyi social'noyi programy` rozvy`tku v Ukrayini sporty`vnoyi ta tury`sty`chnoyi infrastruktury` u 2011 – 2022 rokax» vid 27.10.2010 r. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2068-2010>.